

GERDA VAN
WAGENINGEN

Zilver

Een familiegeheim
ontrafeld

ZILVER

Gerda van Wageningen

ZILVER

Uitgeverij Zomer & Keuning

ISBN 9789401905763
NUR 301

© 2015 Uitgeverij Zomer & Keuning
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht

Omslagontwerp Julie Bergen, Riverside Studio
Omslagfoto Yolande de Kort / Arcangel Images

www.zomerenkeuning.nl

Alle rechten voorbehouden

PROLOOG

Het was de afgelopen nacht volle maan geweest. Andrea de Oude staarde door het raam van de stal naar buiten. Ze voelde zich onrustig vanbinnen, al kon ze niet verklaren waarom.

Het stormde, maar dat was niet ongewoon. De wind loeide steeds harder om de oude Zeeuwse boerderij. Ook de dieren in de stal begonnen onrustig te worden. Zelfs vader beende keer op keer naar buiten. Ginds, op de zeedijk, stonden verschillende kerels over het water te kijken en met elkaar te praten. De wind trok aan hun kleren. Het was springtij en halverwege die zaterdagmiddag van 31 januari 1953 was het vloed. Ook haar vader ging naar de dijk om naar de hoogte van het zeewater gaan kijken. Toen hij meer dan een uur later terugkwam, schudde hij er zorgelijk zijn hoofd over. ‘Het water staat hoog. Veel te hoog.’

Maar de Zeeuwen leefden al eeuwenlang met de zee en de storm. Andrea kon niet goed verklaren waarom ze zich vandaag zo onrustig voelde.

De storm joeg uit het noordwesten over het land. Volgens de laatste berichten op de radio hier en daar zelfs met vlagen van orkaankracht. Moeder De Oude leek er niet veel last van te hebben. Rustig als altijd poetste ze het oude familiezilver op. De twee zusjes en het broertje van Andrea zaten aan de tafel. Andrea was de oudste van de kinderen uit het gezin De Oude, drie meisjes en een jongen. Sara Lena was de benjamin van het gezin, tien jaar jonger dan Andrea. Andrea was net

twintig geworden, haar broer Alfons was drie jaar jonger. Haar moeder vertelde eens van de enorme blijdschap in de familie, toen er na haar geboorte, gevolgd door maar liefst drie miskramen, eindelijk een zoon en stamhouder geboren werd, een opvolger voor de mooie hoeve die het gezin bewoonde in de buurt van het Zeeuwse Serooskerke, op Schouwen-Duiveland.

Twee jaar later was Fransina nog geboren en weer een paar jaar later als hekkensluiters dus de lieve, vrolijke Sara Lena.

Andrea had, zoals gebruikelijk was op zaterdag, brood gebakken en het grind buiten aangeharkt, zodat alles netjes was voor de komende zondag. Ze hoefde haar moeder niet te helpen met het zilver. Haar moeder hield ervan dat zo blinkend mooi op te poetsen, dat ze zich er bijna in spiegelen kon. Ze keek even naar haar moeders' handen. Het oude zilveren bestek, dat vroeger aan haar grootmoeder had toebehoord, en dat nu een plaatsje had in het kabinet, samen met grootmoeders' pepermuntdoosje, blonk haar tegemoet. Moeder keek er tevreden naar en glimlachte toen naar haar oudste dochter. 'Ik mis grootmoe nog elke dag,' verzuchtte ze. 'Ze is alweer vijf jaar dood. Na de oorlog is ze gaan tobben en daar is ze nooit meer bovenop gekomen.' Met een lichte zucht die op die woorden volgde, deed moeder haar snoer granaten af. Daaraan zat een zilveren slotje, dat nu aan de beurt was om zorgvuldig te worden opgepoetst.

Vader rukte de deur open en kwam binnen na een nieuwe inspectieronde rond de boerderij. 'Het zint me niets. Het water moet gaan ebben, maar het blijft even hoog tegen de kade staan, alsof het nog steeds vloed is, zegt Leendert van de burens. Hoever zal het vannacht dan opkomen, Griet, als er een nieuwe vloed komt?'

'Dat weet alleen de Heer, Ko.' Moeder keek nauwelijks op van het poetsen.

Andrea trok haar mantel dicht om zich heen. Ze wist zelf niet waarom ze het ineens zo benauwd kreeg. Buiten rukte de wind meteen aan haar rok. Ze huiverde. Het was koud. Haar blik gleed over de omgeving. Alles kende ze hier, het was zo vertrouwd, ze was hier immers geboren en opgegroeid. Ze zou hier ook wel sterven, dacht ze. Andrea rilde ervan. Wat een rare gedachte zomaar op een late zater-

dagmiddag, als je pas twintig was en je de leeftijd had om aan trouwen en het stichten van een gezin te gaan denken. Haar schoolvriendinnetje Thona Flikweert zou dergelijke nare gedachten vast niet kennen.

De schemering was ingevallen en de contouren van het omringende landschap vervaagden snel in de toenemende duisternis. Andrea huiverde en plotseling drong het tot haar door, hoe snijdend koud het buiten was. Ze haastte zich dan ook prompt naar binnen.

Haar moeder was inmiddels klaar met het poetsen van het zilver. Ze had haar ketting weer omgedaan en de voorwerpen bij elkaar boven op het dressoir gelegd. Ze was al druk bezig met het snijden van het brood. Andrea dekte, zoals van haar werd verwacht, de tafel. Om zes uur schoof het gezin De Oude zoals gebruikelijk om de tafel voor het avondbrood. 'Het lijkt wel of de wind nog verder is toegenomen,' verzuchtte haar moeder met een bezorgde blik naar haar man. 'Ik begin bang te worden, Ko.'

Vader antwoordde gelaten, dat er de hele nacht wacht gelopen zou worden op de dijken. Zodra hij gegeten had, verdween hij weer in de donkere winternacht, om bij de andere mannen te gaan kijken. Om beurten zouden ze wacht gaan lopen, de hele nacht en als het nodig was ook de volgende dag, net zolang tot het water weer terugstroomde naar de zee en niet langer hoog tegen de dijken bleef beuken.

Toen vader De Oude halverwege de avond handenwrijvend tegen de kou weer binnenkwam, schudde hij bezorgd het hoofd. 'Ook de havenmeester loopt wacht, en niemand gaat weg,' vertelde hij, terwijl zijn vrouw zich haastte om hem van warme koffie, een borreltje en een plak ontbijtkoek dik besmeerd met boter te voorzien. 'Ik ga straks eveneens terug, Griet. Geef het zakflesje met jenever maar mee en misschien ook twee klaargemaakte boterhammen of zo, want het kon weleens een lange en koude nacht worden. We zoeken weliswaar een beetje beschutting in het weeghuisje of achter de dijk, want een man blijft nauwelijks overeind in deze wind, zo hard stormt het. Om elkaar te verstaan moeten we schreeuwen. Ik hoorde, dat de loodsdiensten op zee inmiddels zijn gestaakt, en dat er vannacht waarschijnlijk sche-

pen in de problemen zullen komen.’

Vader De Oude zweeg en leegde het borrelglasje in twee teugen. Hij schoof het over tafel naar zijn vrouw toe en die wist wat dat betekende. Ze vulde het opnieuw voor ze het zakflaconnetje vulde en daarna de fles zorgvuldig opborg. Een borrel was best, maar dit was geen nacht waarin een man te diep in het glaasje moest kijken. Ze sneed twee dikke boterhammen, smeerde er niet te zuinig boter op en belegde ze met een flinke plak spek. Ze was een vrouw die vond dat er goed gegeten moest worden. Andere luxe was voor haar niet belangrijk, maar op het eten zou ze niet willen bezuinigen en dat was ook niet nodig. Ze waren welgestelde boerenmensen, ze hadden een knecht en een meid in dienst en van de opgroeiende kinderen werd vanzelfsprekend verwacht, dat ze de handen zonder mopperen uit de mouwen staken. Alfons met zijn zeventien jaren, was uitgegroeid tot een waardevolle hulp voor zijn ouder wordende vader, die de veertig inmiddels gepasseerd was. En als hij in de toekomst trouwde, zou hij vanzelfsprekend de boerderij overnemen.

Vader dronk ondertussen nadenkend van zijn koffie. Zijn ogen stonden erg bezorgd, zag Andrea, die aan tafel zat te breien. Sokken voor Alfons. Boerenmensen die klompen droegen, konden heel wat sokken aan.

‘Waarschijnlijk komt het water vannacht met de nieuwe vloed nog hoger. We gaan vloedplanken tegen het nieuwe aardappelpakhuis zetten, om dat tegen het water te beschermen. Misschien moeten we die zelfs met aarde beschermen en Adrie beweerde, dat we voor alle zekerheid de zakopheffer boven op de aardappelen moeten gaan zetten, om de motor zo nodig tegen het zoute water te beschermen.’ Vader De Oude nam een laatste slok, pakte het pakje met twee klaargemaakte boterhammen aan en stopte het zakflesje met jenever in een zak. ‘Ziezo. Blijven jullie maar niet op, hoor. We kunnen verder toch niets doen. Op de dijken wordt goed gelet.’

‘Als u er morgenochtend nog niet bent, breng ik wel brood en koffie,’ beloofde ze. ‘Misschien moeten jullie lang werken in de strijd tegen het water.’

‘Je bent een beste meid,’ bromde hij. Hij kneep even speels in haar

wang, voor hij naar de deur liep. Andrea keek de gestalte na, die in de donkere en koude stormnacht verdween, nog niet wetende dat dit het laatste was wat ze ooit van haar vader zou zien.

Om negen uur was het bedtijd geworden. Andrea wist zelf niet waarom, maar ze liep naar het dressoir en zag dat haar moeder in haar ongerustheid het gepoetste zilver helemaal vergeten was op te ruimen. Zonder dat te kunnen verklaren, pakte ze het zilver op en knoopte dat in haar schort. In het kabinet stond vaders' geldkistje. Dat pakte ze ook op, ze deed er nog de foto van haar grootouders bij. In haar schort knoopte ze dat alles bij elkaar en ze legde het op tafel. Soms deed een mens dingen zonder zich van het waarom bewust te zijn, en bleek pas veel later, hoe belangrijk dat was geweest.

Haar ouders sliepen beneden, maar moeder wilde nog een poosje opblijven omdat ze nog niet kon slapen met die storm. Ze zou straks een warme kruik voor zichzelf maken, anders kon ze met haar koude voeten niet in slaap komen.

Zoals gebruikelijk was, sliepen de kinderen op zolder. De jongste meisjes deelden het vroegere ledikant van hun grootmoeder aan de ene kant van de koekoek, Andrea sliep in het ledikant dat aan de andere kant stond. Alfons had een eigen bed aan de andere kant van de zolder, afgescheiden door een gordijn.

'Kun jij slapen, Andrea?' vroeg haar zusje Fransina met een benepen stemmetje.

'Vertrouw maar op God,' raadde ze aan omdat ze ook niet wist wat ze anders kon zeggen om het bange meisje gerust te stellen, terwijl ze de olielamp zo laag draaide dat ze het licht uit kon blazen. De wind spookte onvermoeibaar rond het huis, maar toch was Andrea snel in slaap gevallen.

Ze werd wakker uit een diepe slaap van een vreemd geluid dat ze eerst niet kon thuisbrengen. Maar toen ze met een schok beseftte, dat de kerkklokken luidden in het holst van de nacht, zat ze meteen klaarwakker rechtovereind in haar bed. Kerkklokken! Dat betekende dat er onraad was! Water of brand, dan werden de klokken geluid. Water? Kwam het water?

Andrea stond meteen naast haar bed en schudde haar zusjes wakker.

Ze riep naar Alfons. ‘Wakker worden. Er is iets aan de hand. Moeder... Moeder!’ Ze schoot in een impuls in haar warme kleren, omdat het zo ijzig koud was op zolder, en droeg haar broer en zusjes op zich eveneens zo warm mogelijk aan te kleden. Daarna haastte ze zich de trap af en zag in het voorbijgaan dat het halfvijf was geweest. Bijna ochtend, gelukkig was het bijna ochtend!

Er werd aan de deur gerukt en oom Iman strompelde naar binnen. ‘Het is vreselijk op de dijk,’ snikte hij helemaal overstuur. Warempel, oom huilde en Andrea had nog nooit een volwassen man zien huilen! Haar hart begon van schrik in haar keel te bonzen. ‘Het water komt. Jullie moeten opstaan en wat brood meenemen. Misschien kunnen jullie nog vluchten. Iedereen moet proberen weg te komen naar een hoger gelegen deel van de polder. Naar de dijk, naar het dorp, we weten zelf niet meer, waar het nog veilig is. Ik ga de beesten los snijden, dan kunnen ze weg als het water ook hier komt. Je weet maar nooit! Het water staat zo hoog dat het over de dijk heen slaat en de sloten lopen over, zo vol water staan ze.’

Moeder De Oude kwam in haar nachtopon de keuken in. ‘Pook het fornuis op, Andrea,’ beval ze onverwacht kordaat, maar oom schudde het hoofd. Hij deed de deur open om naar de beesten te gaan en tot hun aller ontzetting zagen ze op dat moment golven van water naar binnen stromen, dat dreigend de keuken in begon te lopen, met nietsontziende kracht.

‘Gaan jullie maar liever naar boven,’ bedacht oom toen. ‘Snel, naar boven allemaal. Neem kleren en eten mee. De weegbrug is ondergelopen. Alleen je vader en de havenmeester zijn nog op de dijk gebleven. Iemand is midden in de nacht de voorzitter van het waterschap gaan waarschuwen, maar zijn auto is volgens zeggen in de polder blijven steken, zodat hij niet meer op de dijk kan komen. De koster is ook gewaarschuwd. Je hoort de klokken luiden. Het water staat angstaanjagend hoog. Waarschijnlijk is al ergens een dijk doorgebroken, nu het water zomaar het huis in loopt. Snel. Snel! Jullie moeten vluchten. De beesten, och, die arme beesten!’ Oom verdween weer in de stormnacht.

‘Vluchten?’ Met grote angstogen keek haar moeder in de ogen van

Andrea. ‘Maar waarheen dan?’

‘Morgen is alles vast weer voorbij, moeder, maar nu moeten we geen risico nemen. Het nieuwe stoomgemaal ligt aan de binnenkant van de dijk. Daar zullen we wel veilig zijn, denk ik. Laten we daar maar heen gaan.’

Alfons rukte de deur open om oom Iman te gaan helpen. Meteen stroomde het water met nog veel meer kracht de keuken binnen. Sara Lena begon te gillen van angst. Iedereen riep door elkaar heen. ‘Dan maar naar boven, naar zolder,’ bromde Andrea, terwijl ze de slaapkamer van haar ouders in stormde, de kleren van haar moeder greep en een paar tellen later zelfs nog het schort van de tafel griste, waarin ze nog maar een paar uur geleden hun geld en wat spullen bij elkaar had gebonden. Ze had geen tijd meer om brood en kaas uit de kelder te halen. De kelder was ondertussen vol water gelopen, want het bleef maar komen en stroomde nu met ongekende kracht het huis binnen. ‘Naar boven, moeder, voor we door het water worden meegesleurd. Alfons, help moeder naar boven. Je kleren, moeder, in je nachtopvat je boven kou. Oom!’ riep ze door de openstaande deur in het zuigende water de donkere en onheilspellende nacht in.

‘Oom probeert de beesten los te snijden. Misschien kunnen ze zich redden,’ snikte moeder. ‘Kwam hij maar terug, Andrea. En vader... Waar blijft vader toch?’

Andrea moest haar naar boven duwen. Alfons had een kaas uit de ondergelopen kelder kunnen redden. Meer niet. Haar voeten en de onderkant van haar rokken waren drijfvat geworden. Gelukkig had ze boven nog meer kleren liggen, en ook droge sokken.

Ze kropen bij elkaar in de bedden om een beetje warm te blijven. De klokken bleven maar luiden. Angstaanjagend vond Andrea dat, nog angstiger dan het water dat ze het huis had zien binnenkomen. Het geloei van de wind overheerste en overstemde bijna alle andere geluiden. Ze trok droge kleren en sokken aan. Even later gluurde Andrea door het raam van de koekoek naar buiten, maar de nacht was zo aardedonker dat er niets te zien was.

Het huis kraakte in zijn voegen. ‘Moeder, misschien moeten we toch proberen te vluchten, de polder door. Als het water niet te hard stijgt,

kunnen we dat voorblijven.’

‘Was je vader maar hier,’ snikte haar moeder machteloos, en in haar hulpeloosheid deed ze het enige wat ze kon verzinnen. Ze vouwde haar handen voor een woordeloze smeekbede aan de hogere kracht, waar ze al haar leven lang op vertrouwde.

Andrea aarzelde niet. ‘Misschien kan ik even gaan kijken of we misschien toch nog weg kunnen komen,’ hoopte ze. Maar halverwege de trap zag ze pal onder haar voeten van alles rondrijven. Het water nam in zijn kracht alles mee. Ontzet door de ravage vluchtte ze weer naar boven. ‘We lopen helemaal onder, moe. Het water staat al zeker een meter hoog en alles drijft rond, tot de tafel en de stoelen toe. Er is geen redden meer aan, we kunnen niet weg.’

Het huis trilde en kraakte vervaarlijk. Andrea werd nu werkelijk bang en voor het eerst realiseerde ze zich, dat zich in de donkerste uren van deze nacht iets verschrikkelijks voltrok. Het huis schudde nog heftiger.

‘Alfons, er ligt touw daarginds in de hoek. Het ledikant van grootmoeder is het grootste en het is van hout. Laten we er twee matrassen op leggen en die vastbinden. Laten we wat kleren in kussenslopen doen en ik heb in mijn schort het zilver en het geld. Laten we alles vastbinden. Als het huis het niet houdt, kunnen we het bed als vlot gebruiken, in de hoop dat we blijven drijven.’

Sara Lena huilde hartverscheurend. Fransina stopte haar hoofd weg onder een deken. Moeder bad nog steeds en had haar schort over het hoofd getrokken. Alfons was net als Andrea. Zij tweeën waren de enigen, die nog min of meer tot handelen in staat waren. De jongen wilde steeds meer spullen op het bed vastbinden, maar Andrea schudde het hoofd. ‘Dan kunnen we er zelf niet meer bij of we verdrinken omdat het kantelt, Fons.’

Er klonk donderend geraas, maar ze hadden er geen idee van, waar dat door kwam. De jongen keek door de koekoek naar buiten de aardedonkere nacht in. ‘Er drijft van alles rond, Andrea.’

Hoe laat zou het inmiddels zijn? Zes uur? Zeven uur? Nog even en het zou licht worden, dan konden ze eindelijk zien wat er in de aardedonkere polder allemaal gebeurde en het zou verschrikkelijk zijn, dat

wist Andrea ook wel.

Toen trilde het huis nog erger. Vijf mensen kropen dicht opeen gepakt op het bed, net toen de helft van het huis zomaar leek te scheuren, in elkaar stortte en even later dreven ze op hun ledikant het woeste water in, de donkere ijsskoude nacht in. Geen van allen konden ze nog een geluid geven, van pure doodsangst.

Toen Andrea zo ver van haar ontzetting was gekomen dat ze achterom durfde te kijken, zag ze het laatste deel van de ooit zo mooie boerderij in het kolkende water verdwijnen. Inmiddels hadden de kou en de ontzetting over wat er gaande was, haar zo bevangen dat er niets meer echt tot haar door leek te dringen. Haar lijf bevroor, haar geest eveneens. Er dwarrelde natte sneeuw naar beneden. Ze trok Sara Lena opzij, toen er een lichaam voorbij dreef. Ze herkende dat lichaam. Het was oom Iman. Ze kon niet eens meer huiveren. Waar ze heen dreven, wist ze niet. Overal dreef van alles rond. Zodra ze ergens tegenaan botsten, zou het wankele drijvende ledikant kantelen en zouden ze allemaal reddeloos verloren zijn in de kolkende golvenmassa.

Er stond een sterkte stroming. Of ze kort of lang ronddreven, wist Andrea niet. Soms sloot ze haar ogen. Net als haar moeder bad ze doorlopend. Wat kon een mens nog anders doen in deze zee van nood en verschrikking?

Ineens klonk er geluid door. 'Hier, hier, grijp het touw, vasthouden.' Andrea schrok op uit de onverschillige bevroren toestand waarin ze terecht was gekomen. Ze schrok enorm, toen ze ineens een grote schuur vlak voor zich op zag doemen. Haar hart kwam weer tot leven en begon als een razende te bonken. 'Moeder, moeder, we zijn bij Flikweert aan komen drijven!'

Haarscherp zag ze ineens Thona's bange gezicht door de zolder steken, waarvan een deel van de pannen verdwenen was. 'Kom, kom bij ons op zolder, het is veel te gevaarlijk op dat vlot.' Het bed schudde en wankelde. Alfons kwam tot bezinning en met een onverwachte kracht in zijn magere jongemannenhanden probeerde hij het touw vast te grijpen, dat naar hen toe werd gegooid. Bij de derde worp had

hij het vast, Andrea pakte het ook vast, met haar ene hand en de andere arm sloeg ze stevig om haar broer heen, die op zijn knieën op het bed was gaan zitten. Langzaam, tergend langzaam, werd het drijvende ledikant met vijf doodsbange mensen erop dichterbij naar de schuur getrokken.

Besef van tijd had Andrea niet langer. Er werd nog een ander touw naar hen toegegooid. Flikweert, de vader van haar schoolvriendinnetje en buurmeisje Thona, gooide dat. 'Kinderen eerst.' Andrea pakte het touw en beval Alfons hun reddingslijn stevig vast te houden, zodat ze niet weg konden drijven. Er dreef nu een aantal dode varkens om hen heen, verdrongen in de kolkende watermassa. Ze probeerde er niet naar te kijken. Ze bond het touw om het middel van Sara Lena. Gillend van angst werd het meisje even later over het grauwe water de zolder op getrokken, waar Thona haar onmiddellijk droog begon te wrijven. Pas nu merkte Andrea dat haar kleren doornat geworden waren en dat ze het zo koud had gekregen dat ze het niet eens meer voelde.

'Fransina,' fluisterde moeder met blauwe lippen van de kou, maar ze had haar schort van het hoofd getrokken en het hardop uitgesproken radeloze bidden was opgehouden. 'Wacht, ik help je even.' Moeder kwam overeind, het bed wankelde, Andrea viel en kon nog net een van de spijlen vastgrijpen, maar Fransina gleed van het bed af en haar rauwe doodscrek was indringend te horen, voor de stormgeluiden alles overstemden.

Haar moeder maakte opnieuw een onverwachte beweging, alsof ze haar dochter na wilde springen. Haastig bond Andrea het touw om het middel van haar moeder. Gillend van ontzetting: 'Daar drijft ze, daar drijft mijn lieve schat,' werd ook moeder even later de zolder op getrokken.

'Alfons, nu jij,' bromde Andrea.

'Niets ervan,' antwoordde de jongeman. 'Jij eerst. Ik trek me na jou aan dit touw op, en bind het om mijn eigen middel zodra dat van jou vastzit.'

'Je bent een held, Fons.'

'Jij ook. Ga.'

De watersnoodramp van 1953 verandert het leven van veel mensen voorgoed. Een jonge vrouw verliest meer dan enkele familieleden, maar weet het familiezilver te redden.

Andrea en Job van der Poll hebben elkaar tijdens de watersnoodramp van 1953 leren kennen. Daarbij speelde het zilver dat Andrea redde uit het ouderlijk huis een belangrijke rol. Nu zijn ze in de tachtig en hebben een schare aan familie om zich heen, waarbij ieder zijn eigen problemen te verwerken heeft.

Kleindochter Andrea werkt bij haar oom op de camping en leert daar Marnix van Vessem kennen. Door een misverstand bekoelt de relatie echter. Andrea zoekt afleiding en gaat op zoek naar het geheim achter het familiezilver van haar grootmoeder. Dat heeft verrassende gevolgen.

Gerda van Wageningen is Nederlands bekendste schrijfster van historische en romantische boeken. Deze bestseller, gebaseerd op historische feiten, ademt Gerda's liefde voor geschiedenis en bevestigt wederom haar positie.

‘Een historische roman waarin de lezer een goed sfeerbeeld krijgt van een familie die moet vechten tegen de armoede aan het begin van de 20^e eeuw.’

– NBD|Biblion over *Verboden brieven*

NUR 340

ISBN 978-9401905763

Z&K

www.zomerenkeuning.nl